

YORICK

Eugène Ionesco
Singuraticul

Traducere din limba franceză de
DORU MAREȘ

NEMIRA

La treizeci și cinci de ani e timpul să te retragi din viață. Cel puțin asta gândește personajul din primul și unicul roman al lui Eugène Ionesco. O neașteptată moștenire îi permite să abandoneze o muncă mediocră și plictisitoare, pe care o făcea mai degrabă prost, într-un birou anonim. De acum nu-i mai rămâne decât să încerce să deguste viața, adică pentru el, să ucenicească întru moarte. Cumpără un apartament care seamănă cu toate apartamentele noastre, mănâncă zilnic în același restaurant care seamănă cu toate restaurantele. Nu încetează să se mire de cât i se agită congenerii, de capacitatea lor de a uita, uimit mai ales că omul poate avea opinii, gusturi ori pasiuni. Existența îi este împărțită între pabarul de Beaujolais de la ora douăsprezece și jumătate, menajera de dimineață, pabarul de Beaujolais de la ora douăsprezece și jumătate din ziua următoare. Cum de acest individ banal și condamnat este și o ființă înzestrată? Căutarea uitării, nostalgia a ceea ce nu vom ști niciodată, sentimentul la fel de puternic al infirmității noastre și al miracolului existenței fiecărui lucru îi oferă o dimensiune mistică. Va asista buimăcit la un soi de război civil, care aduce în același timp a Pascal și a grotesc de Grand Guignol, va vedea scurgându-se timpul, mereu timpul, romanul încheindu-se cu viziunea orbitoare sau

halucinantă a lumii care se prăbușește sau reușește să meargă înainte, în sfârșit, să își distruagă limitele și să acceadă la eternitate.

Mai simplu spus, la firul ierbii, găsim aici o forță dramatică, ba chiar tragică, aceea a marilor piese de teatru ale lui Eugène Ionesco. Este vorba, în același timp, despre o istorisire, despre un roman care știe să depeze o poveste, spunând-o pe aceea a oamenilor fără de poveste, dar și despre testamentul spiritual al autorului Ucigașului fără simbrie.

La treizeci și cinci de ani e timpul să te retragi din cursă. Dacă există vreo cursă. Mă săturasem până peste cap de serviciul meu. Se făcuse deja târziu, cei patruzeci de ani nu erau departe. Aș fi murit de plictiseală și de tristețe dacă nu aș fi primit o neașteptată moștenire. E ceva foarte rar, dar încă mai există unchi în America, dacă nu cumva al meu a fost ultimul. În orice caz, niciunul dintre colegii din mica firmă nu avea vreun tată, văr sau unchi american. S-au arătat invidioși: ia închipuiți-vă, să nu mai ai nevoie să muncești! Ne-am spus adio rapid. Am oferit un pahar de Beaujolais în cafeneaua din colț, unde pe Juliette nici măcar nu o invitasem. Tot vexată rămăsese. După ce ne fuseserăm abandonați unul altuia, ne abandonaserăm unul pe altul. Patronul firmei era încă și mai vexat decât iubita – „se așteptase el“, mi-a spus; curios lucru, căci eu însumi nu mă așteptasem. Ar fi trebuit să-mi anunț plecarea cu trei luni înainte, asta era regula, m-a asigurat. „Îmi va veni tare greu să gădesc unul ca tine.“ De câte ori nu-mi reproșase că lucrez prost, amenințându-mă periodic cu înlocuirea, ceea ce mă înfiora. Fiindcă unde să fi găsit un asemenea serviciu cu care, mai degrabă de rău decât de bine, mă obișnuisem? După fiecare amenințare cu îndepărtarea, frica îmi dădea un nou

impuls în activitate, care dura două sau trei zile. După care totul se relaxa. Cam după două săptămâni, noi amenințări. Munceam deci cu sârguință aproape șase sau șapte zile pe lună. Ajunsesem la capătul drumului. Nu i-am acordat patronului o zi în plus, era revanșa mea. I-am achitat cu plăcere despăgubirea pentru o lună. Până la urmă, a refuzat banii, ca să fie un elegant. Nu sunt om rău. I-am permis această satisfacție.

M-am dus totuși să o văd pe Jeanine, casiera: „Ne părăsești... Acum, că ești bogat... E adevărat că nu vrei să mai rămâi în cartier? Unde o să te muți, singur și neîndemânat cum ești? A, da, îți poți plăti o servitoare.” Avea lacrimi în ochi. O vreme, luase locul Juliettei în inima mea. Dar trecuse mult de atunci. Obișnuită să rămână ore întregi în casierie, nu mai știa să se miște. Se îngrișa. Știa că nu eram ca toată lumea, că eram un ingrat. Totuși sunt ca toată lumea, ca toată lumea din epoca noastră, sceptic, dezabuzat, obosibil și obosit, trăind fără scop, lucrând cât mai puțin cu puțință – fiindcă nu pot face altfel –, un pic lacom: de alcool, de o mâncare bună, pentru a scăpa din când în când de această amărăciune și de această sastiseală universale.

Șeful a venit totuși la bistro pentru a ne spune adio. A venit și Lucienne. Era cea de-a treia funcționară a casei în ordine ierarhică, având ceva importanță, era „cadru”. A venit cu Pierre Ramboule. Fusesse cea de-a treia și ultima mea afacere sentimentală. Cum nu aveam timp să ieșim la agățat din cauza programului și fiindcă locuiam aproape toți într-un cartier mărginaș, ne alegeam între noi. Luam ce ne venea la-ndemână. Pe ea, pe Lucienne, o iubisem cel mai mult, dacă pot folosi acest cuvânt. Îl preferase, în schimb, pe Pierre Ramboule,

tânăr și nou sosit în firmă. Lucienne era cea mai tânără dintre cele trei și singura cu un corp drăguț. Fusesse sedusă de Pierre, tânăr plin de energie și care țintea departe: nu venise să lucreze la noi decât pentru a efectua un stagiul foarte scurt. Aștepta niște fonduri pentru a se lansa către una dintre marile firme. O făcuse pe Lucienne să creadă că și-o va asocia și-n viață, și-n afaceri. Se împliniseră exact cinci ani și-o lună de când patronul îl angajase pe Pierre Ramboule și exact cinci ani de când Lucienne mă părăsise pentru el. Și tot în același punct erau. „Vă puteți sărbători totodată cea de-a cincea aniversare”, i-am spus lui Lucienne, care intra cu el în cafenea. Lucienne a roșit, o deranja în continuare să mă revadă, iar eu o revedeam în fiecare zi roșind. O cam mustra conștiința fiindcă mă părăsise și-i părea rău că se înșelase în legătură cu Pierre, care nu făcea mai mult decât făceam eu. Dar era mai tânăr și nu așa urât ca mine. La drept vorbind, nu sunt eu așa urât, doar am o figură cam fadă și cam fanată, lipsită din naștere de prospețime, cu ochii mei de un albastru spălăcit.

M-a durut foarte tare renghiul pe care mi l-a jucat Lucienne. Unde să mai fi găsit o persoană atât de frumoasă care să mă vrea, picioare atât de frumoase, siluetă atât de frumoasă, surâs atât de grațios? Îmi pusese unele întrebări legate de mine când mă părăsise, mă simțisem dezorientat. Mi-am dat seama că Lucienne umpluse un loc din viața mea, loc de care nu fusesem conștient cât se aflase acolo. Ba chiar am făcut o depresie și am avut o lună de concediu medical, pe care am petrecut-o prin cartiere depărtate de locul meu de muncă. De fapt, nu fusesse vorba decât despre o singurătate în doi. Asta o spun acum. Însă pe vremea când mă simțeam copleșit, îmi imaginam

că pierdusem un paradis. De acum, îmi spuneam, oare alături de mine nu mai pot exista decât torpoare, deznădejde? O fi mai bine cu el?

Pierre nu mai vorbea despre realizările lui viitoare, făcuse ceva burtă. Și el îmi părea jenat când ne întâlneam; ei, nu chiar cine știe ce... Ce mai poate rămâne, după cinci ani, dintr-o dramă oarecare și derizorie? Poate că nu se simțeau jenați când mă vedeau, nici unul, nici celălalt. Îmi închipuiam eu acele lucruri. Fapt e că de cinci ani nu mai cunoscusem nicio femeie. Mă obișnuisem să trăiesc singur. Având prea puțină încredere pentru a încerca să-mi trăiesc viața, cum se spune, ori pentru a-mi face sau reface viața. Avusesem o viață oare? Cu Lucienne fusese un fel de început de ceva... Și cu Juliette, poate, un petic de cer albastru printre nori.

Am băut un prim pahar de Beaujolais, un al doilea pahar de Beaujolais, un al treilea pahar de Beaujolais. Înainte de a-l comanda pe al patrulea, patronul ne-a părăsit. Mi-a urat noroc, nu fără a-mi fi spus mai înainte că urma să dezvolte firma, să facă lucruri foarte interesante, că avea să crească numărul clienților, că nu mai știa cum să răspundă la comenzi, că va angaja personal suplimentar. Mă speria cât de mult ar fi trebuit să lucrez dacă aș fi rămas... Dar mulțumită unchiului meu din America... Patronul dorea să tripleze, să cvadrupeze cifra de afaceri. Aș fi avut de muncă de patru ori mai mult. Până la urmă, nu l-am mai crezut deloc, firma lui urma să meargă, desigur, mai departe nici bine, nici rău, la fel ca în trecut. Evitam un alt pericol: nu mi-a oferit posibilitatea să particip financiar la afacerea lui. Am înțeles că nici nu dorea. Afacerea lui era făcută să fie o mică afacere. Îi era prea frică să riște. Și cu siguranță avea dreptate, de ce să-și bată capul? În locul lui, nici eu nu aș fi făcut altfel.

Pierre și Lucienne au plecat cu ceilalți, care i-au urmat după al cincilea pahar. Toată lumea era ușor amețită. Bineînțeles, le-am promis că voi veni să-i văd din când în când, fiindcă, nu-i așa, cincisprezece ani petrecuți în firmă nu sunt de ici, de colo. Pe cei mai mulți dintre ei îi văzusem sosind, pe alții îi văzusem plecând. Când m-am angajat, l-am cunoscut pe tatăl patronului, căruia fiul tocmai îi lua locul. Ieșind, Lucienne mi-a surâs cu regret, așa mi s-a părut, cu un soi de remușcare; ia te uită, avea un fir alb de păr, un mic rid, uluitor, niciodată nu mă gândisem că ar fi putut să nu fie veșnic tânără. Avea oare o lacrimă în coada ochiului? Mi-a trimis un sărut din vârful buzelor ei fierbinți. Nu aveam niciun motiv să ne fie ciudă unul pe altul. Era destul de naivă să-și închipuie, poate, că iubirea dintre noi nu eșuase. Poate, își zicea, acum am putea reîncepe, dacă voiam și eu. Fiindcă, și-ar mai fi putut spune, lipsa de bani, serviciul obscur ne împiedicaseră elanul, însă dragostea trece munții, dragostea sfărâmă lanțurile, sfărâmă piedicile, nimic nu-i rezistă, doar o știm bine. Numai propria mediocritate ne face să cedăm, să renunțăm. „Marea Dragoste“ nu știe ce înseamnă renunțarea, nici nu cunoaște o astfel de problemă, nu se resemnează niciodată, resemnarea e pentru mediocri, la fel și eșecul. Biata Lucienne, care își imagina că în alte condiții relația noastră ar fi putut reuși. Nu există condiții obiective. Simțisem eu vreodată că un foc viu mocnea sub cenușă? Vai, vai, vai... Degeaba-mi întreb sufletul, degeaba îl explorez, nu descopăr în el nicio vibrație profundă. În spațiile gri din interior nu există decât ruine, sub alte ruine, sub alte ruine. Dar, dacă există ruine, poate că odinioară existaseră și un templu, niște coloane luminoase, un altar unde focul ardea? Nu e decât o supoziție. De fapt, nu fusese niciodată altceva decât, poate, haosul.

Jacques Dupont a rămas ultimul. Timp de treisprezece ani stătu-serăm la același birou, față-n față, făcându-ne treaba: liste, liste, liste. Până mi s-a găsit înlocuitor, o săptămână sau două, probabil fusese nevoit să muncească dublu; dar oare nu era înlocuitorul deja ales de șef? Și-apoi Dupont va trebui să se obișnuiască cu un altul, să fie enervat și scârbit de obiceiurile celui alt, pe care apoi va trebui să le asimileze și să nu le mai dea atenție. Mă va regreta. Va trebui să vin să-l mai văd din când în când. Să-l aștept la ieșire, de pildă. Ca să luăm un aperitiv împreună, ca în trecutul care deja i se părea vremea bună de odinioară. Și-apoi îi voi da adresa mea, nu-i așa, iar el mă va vizita. „Sigur”, i-am zis, „sigur.” „Dacă nu cumva, odată cu bogăția...” „Ei, nu, nu, n-am să te uit, cum să uit? Nu uiți niciodată nimic, nici ce e bun, nici ce e rău, mai ales pe unul ca tine, care...”

În sfârșit, pe scurt, a rămas să ia masa cu mine la bistro. Am dat un rând și patronului bistroului. Pe urmă, acesta a dat și el unul.

„Să veniți să ne mai vedeți, domnule, nu se părăsesc chiar așa prietenii. Timp de cincisprezece ani, la mine ați mâncat. Și v-am servit bine. Peste tot sunt restaurante, sunt bistrouri, știu, dar nu veți fi niciodată așa de bine tratat. Cu ce să vă servesc?”

Jacques și cu mine eram așezați la masa de lângă fereastră. Afară era mohorât. Ne-am comandat pateu, sardine, tocană de vită înăbușită în vin roșu de Burgundia, cafea, două sticle de Beaujolais. Am luat din nou cafea, mai multe cafele, mai multe digestive, a plecat, am plecat.

Mă grăbeam să schimb locuința. De ani întregi, locuiam într-o cămăruță dintr-un mic hotel. Iarna era destul de cald. Vara, prea cald. Aveam un pat cu o cuvertură roșie, un șifonier, un scaun, o masă, o

chiuvetă și toaleta pe coridor. Cum la acel etaj erau mai multe camere cu locatarii lor, deseori trebuia stat la coadă. Și se lăsa de multe ori cu ceartă. Eram obligat să mă trezesc foarte devreme pentru a fi primul, chiar dacă după mai dormeam vreo trei sferturi de oră, fiindcă nu trebuia să ajung la serviciu decât la opt și jumătate. La nouă fără un sfert se lua condica de prezență; pentru zilele în care nu semnai plăteai o amendă. Camera mea se găsea la etajul șase, ultimul. Era ușor mansardată. Avea un mic balcon pătrat, înconjurat de o balustradă din fier. Luminos. Într-un colț, aveam vreo douăzeci de cărți. Aș fi vrut să am mai multe, dar nu aveam nici bibliotecă, nici rafturi. Aruncam cărțile pe care le citeam. Păstrasem *Demonii* lui Dostoievski, *Mizerabilii* lui Victor Hugo, *Cei trei muschetari*, *Contele de Monte-Cristo*, povestirile și nuvelele lui Kafka, Arsène Lupin și un Rouletabille. Duminica, mă duceam la cinema singur. Nu mai aveam companie și eram prea timid pentru a aborda o femeie pe stradă, cum făcea Jacques Dupont, care considera că strada era cel mai bun salon de întâlniri – poate se lăuda. După film, mă plimbam un pic pe stradă. Mă uitam vag la vitrine, întorceam capul mai puțin distrat pentru a privi femeile, uneori mă duceam să văd un al doilea film, polițist, de obicei, sau mă așezam pe terasa unei braserii, unde beam halbă după halbă.

Mă plictiseam puțin. Știm toți că nimic nu e mai trist decât o după-amiază de duminică. Tinerele cupluri cu mămica gravidă, care împingea un cărucior, în timp ce tânărul tătic înainta ținând un altul de mână, mă făceau să-mi vină să-i omor ori să mă sinucid. Însă după a treia sau a patra bere totul devenea comic, ba chiar vesel. Începând din momentul în care se lăsa noaptea, familiile ieșite la plimbare erau înlocuite de oameni ori siluete mai puțin plicticoase. După încă două halbe, ajungeam la o anume fericire. Nu-mi mai simțeam corpul.

Surâdeam cuprins de beatitudine. Mă întorceam în micul meu hotel, deschideam ușa camerei poticnindu-mă. Mă dezbrăcam cu greu, îmi așezam cum puteam hainele pe scaun și mă aruncam în pat. Din precauție, puneam deșteptătorul pe masă, dar mă trezeam întotdeauna sau aproape întotdeauna cu câteva clipe înainte să sune. Soneria ceasului deșteptător îmi înfricoșa inconștientul, care mă făcea să mă scol în clipa în care soneria urma să se declanșeze. Apăsam butonul de oprire și mai rămâneam în pat câteva minute, treaz ori ațipind la loc. Oare pentru a uita că trebuia să reîncep săptămâna luni dimineața mă îmbătam eu duminică? Luni dimineața, durere de cap, limba umflată în gură – disperarea. Pentru mine, a-mi face toaleta era, mai mult decât în alte dimineți, o încercare ce mi se părea supraomenească. Un munte. Ocna de toate zilele, la fel de grea, dar altfel decât ocna de duminică. Locuiam nu departe de birou. Coboram în stradă, nu erau decât oameni grăbiți, care se reintegrau în infernul lor zilnic, la fel ca mine. Mă opream câteva clipe la cafeneaua din colț, pentru o cafea tare și un păhărel de alcool. După, mă simțeam mai bine sau mai neutru. În general, luna ajungeam cu întârziere și nu mai găseam condica de prezență pe care trebuia să o semnez, dar care fusese ridicată.

— Cum ți-ai petrecut duminică? mă întreba Jacques. Te-ai distrat?

— Cu dureri de burtă de cât am râs.

Jacques era căsătorit. Îl plictisea însă să meargă la cinema cu nevasta, și-ar fi dorit să o facă singur sau cu o altă femeie. Pe mine mă plictisea să merg de unul singur. Dar, odată ajuns în fața ecranului, uitam de mine. Mi-ar fi fost greu să povestesc un film sau filmele pe care le-am văzut. Eram acolo pentru a mă uita la imagini care se

mișcau, vedeam oameni care se urmăreau, apoi se băteau, apoi se ucideau între ei cu mult zgomot, cu focuri de revolver. Jacques, el își alegea filmele. Nu se ducea la orice. Era un om cultivat. Îmi vorbea îndelung despre filmele pe care le văzuse. Știam însă că se plictisise tot atât de mult ca mine. Fără să-și mărturisească. Luni e ziua cea mai grea a săptămânii, cel mai greu de suportat. Apoi duceam în spate întreaga săptămână care urma, așa cum ducea Atlas lumea. Luni seara mă eliberam de a șasea parte din această greutate. Și lucrurile deveneau tot mai ușoare, zi după zi. Vineri seara eram, dacă se poate spune așa, fericit. Mai rămânea sâmbătă dimineața, dar după-amiezile de sâmbătă erau libere. Luam o masă veselă sau opulentă. După-amiaza rămâneam întins în pat și de sâmbătă seara începea angoasa, căci doar duminică mă mai separa de penibila luni. Dacă luni era ziua cea mai grea și mai încărcată a săptămânii, duminică era cea mai goală.

Chiar așa, era vina mea. Aș fi putut și eu să fac studii. Tata murise când aveam cinci ani. Mama m-a crescut. Nu știu de ce se certase cu familia ei. Cred că din cauza tatei, cu care nu dorise să se mărite. Tata murise de mult, dar ea tot nu se împăcase cu ai ei. Muncea mult, sărăcuța, și ea lucra la un birou, dar nu era de ajuns. Seara, ajunsă acasă, scria adrese pe niște plicuri. O ajutam și eu un pic, apoi mă trimitea să-mi fac lecțiile. Adormeam cu capul pe cărți și caiete. Mama era dezamăgită că eram un leneș. „Muncește“, zicea, „o să vezi tu mai târziu dacă nu muncești, dar vei munci, dragul meu, nu-i așa? Vei fi profesor, inginer sau medic. Vei fi un mare șef. Vei avea oameni care vor asculta de ordinele tale.“

Chiar aș fi vrut să muncesc pentru a-i face plăcere, îi venea atât de greu să vadă că nu reușeam cu învățătura. Mă întreținea cum

putea, deplângându-mi soarta, nu pe-a ei: „Ai fi putut avea o minunată uniformă de ambasador, de academician, de general, cu decorații. La asta se ajunge prin muncă, mulți au reușit. Doar nu ești mai prost decât alții. Hai, curaj...” De la școală nu veneam decât cu note proaste. Iar ea se omora pentru mine. Mi-am făcut serviciul militar. Imediat după, ea a fost cea care mi-a găsit serviciul, mulțumită patronului pentru care scria adresele și care era prieten cu un alt patron care avea să devină al meu. „Încă mai ai timp”, mi-a spus mama, „încă mai ai timp să-ți iei bacalaureatul. Poți să înveți seara.” Eram angajat de câteva săptămâni la birou, când a murit brusc de o congestie cerebrală. Își făcuse datoria, avusese grijă de mine, mă dăduse în primire patronului, îmi găsisse acest fel de situație.

Eram plin ochi de remușcări și de neputință. Remușcări fiindcă își ratase viața de două ori, prima dată din cauza tatălui meu, a doua oară fiindcă nu răspusesem la așteptările ei și nu o ajutasem, fiindcă nu putusem să o ajut să își răscumpere viața. Nu am mai vrut să trăiesc în apartamentul cu două camere întunecate, cu bucătărie, în care o văzusem muncind din greu. Iată de ce am ales să locuiesc într-un hotel modest, nici el mai vesel. Și așa m-am trezit față-n față cu Jacques Dupont, care-mi spunea aceleași bancuri, ore-ntregi. Seara însă, după serviciu, pe când eu rătăceam din bistro în bistro, Jacques, el, se instruia. Citea romane și cărți ideologice. Se înscrieseră într-un partid revoluționar. Seara se îndoctrina, asimila probabil în somn, iar a doua zi dimineața ataca societatea cu furie. Și, cum eram singurul său interlocutor, mă fulgera din priviri, mă amenința cu degetul arătător, provocându-mi asemenea muștrări de conștiință, încât mă simțeam răspunzător pentru toate relele provocate de „sistem”. Eu eram ticăloasa societate, ticălosul sistem, țapul ispășitor. E drept, nu

ținea cine știe ce, un ceas cel mult, fiindcă patronul, ori secretara lui care, din biroul învecinat, auzea frânturi de discurs, ieșea, venea la masa noastră și ne cerea să trecem la muncă. Astfel, totul se liniștea și, la prânz, Jacques și cu mine ieșeam prietenește pentru a lua un aperitiv la bistroul obișnuit. După-amiaza era prea obosit pentru a-și continua diatribele și, mai ales, trebuia să lucrăm pe rupte pentru a recupera timpul pierdut cu discursurile lui. Toamna, la plecare, Jacques și cu mine observam că fiecare zi era un pic mai scurtă decât precedenta. Din ianuarie, când el, când eu, remarcam că ziua se lungea cu un minut față de cea din ajun.

Nu eram revoltat. Nici resemnat nu eram, căci nu știam la ce trebuia să mă resemnez, nici la ce societate să visez pentru a trăi în bucurie. Nu eram nici trist, nici vesel, doar eram acolo, din cap până-n picioare, prins în cosmogonia care nu putea fi alta decât cea care era și nu putea cutare ori cutare societate să schimbe lucrurile, orice s-ar fi întâmplat. Universul era dat o dată pentru totdeauna cu nopțile și cu zilele lui, cu astrele și cu soarele, cu pământul și cu apa, și orice schimbare a ceea ce ne-a fost dat depășea posibilitățile imaginației. Deasupra era cerul, pământul îmi susținea pașii, existau legile gravitației și alte legi, întreaga ordine cosmică le era supusă, iar noi... Făceam și noi parte din ea. Totuși de două sau de trei ori mă revoltasem. Uneori, în urma vreunui dejun de afaceri, comanditarii sau membrii consiliului de administrație veneau să inspecteze birourile. Eram avertizați cu douăzeci și patru de ore înainte. Măturam, ștergeam, ne bărbieream perfect, ne puneam o cămașă de lucru proaspăt spălată și bine călcată și-i așteptam pe domnii aceia. Conduși de patron, ne intrau prin birouri. Ne ridicam pentru a-i întâmpina. Nu ne dădeau bună ziua, nu ne răspundeau la salut, nici măcar nu ne

vedeau. Examinau arhivele, dosarele, ascultau explicațiile patronului. Mulți dintre ei păstrau pălăria pe cap. Alții nu purtau pălărie. Dar toți, șase sau șapte, aveau figura congestionată, ca urmare a mesei copioase pe care tocmai o încheiaseră. Și purtau toți o decorație roșie ori Legiunea de Onoare.

Imediat ce ușa se închidea în urma lor, Jacques Dupont urla: „Și totuși noi îi hrănim! Sudoarea și truda noastră îi îngrașă!”

Afirmația lui Jacques Dupont mi se părea excesivă ca formă, fiindcă nici el, nici eu nu asudam la muncă, așezați destul de comod cum eram, drept care furia mea nu ținea cine știe cât: roșii la față cum sunt, îmi ziceam, vor muri curând de apoplexie. Și ce eram noi, Jacques Dupont și cu mine, doi bărbați, două insecte nefericite printre alte trei miliarde din aceeași specie. Comanditarii erau șase sau șapte, tot printre trei miliarde de alte ființe ale speciei noastre. Prin ce ori prin cine să-i înlocuiești? Fie că societatea se schimba, fie că nu, făceam parte dintre cei pe care-i tragi după tine.

Totuși nu mă simțeam bine în pielea mea. Neștiind cum să mă mișc pentru a nu o mai simți ori pentru a o simți cât mai puțin posibil. Din când în când, mai ales în adolescență, misterul universal mă tulburase. Puterea noastră de înțelegere nu poate concepe un univers infinit. Totuși mi se repetase și la școală, și peste tot că universul era infinit. Apoi mi s-a spus că universul era finit, nu infinit, ceea ce mi s-a părut încă mai puțin de conceput, dacă se poate spune așa, întrucât ce era „după”? E posibil ca universul să nu fie nici finit, nici infinit, cuvintele finit sau infinit fiind expresii care nu vor să spună nimic. Dacă nu ne putem imagina nici finitul, nici infinitul, nici ne-finitul, nici ne-infinitul, care

sunt lucruri elementare, atât de simple, pentru care ar fi trebuit să fim făcuți să le putem concepe, atunci ce altceva am putea face decât să nu mai gândim? Întreaga noastră rațiune se scufundă în haos. Ce putem ști despre justiție, ordinea fizică, istorie, legile naturii, legile lumii, dacă bazele, fundamentele posibilei noastre puteri de înțelegere ne sunt necunoscute nouă înșine? Mai ales, să nu gândim. Să nu ne gândim la nimic. Să nu judecăm nimic. Altfel, aș înnebuni. Dar ce e aia un nebun? Altă întrebare pe care nu trebuie să ți-o pui. Și așa am putut să trăiesc ani întregi clipa, o clipă fără comentarii, o clipă nedefinită. Cu toate acestea, clipa aceea avusese istoria ei, căci fuseseră Lucienne, Juliette, Jeanine. Întrucât existaseră un timp, sfârșituri de săptămână și începuturi de săptămână. Și-apoi, un organism pe care începeam să-l simt ca pe ceva apăsător, dezagreabil, ceva ce era eu și nu era eu. Apăsătoarea stare de a fi și plictiseala, în pofida mea, în pofida filosofiei mele simple și rudimentare, plictiseala și apăsătoarea stare de a fi mă cuceriseră, pătrunseseră în ființa mea împotriva mea, în ciuda mea, cu tot scutul non-gândirii. A ajunge la muncă în fiecare zi nu mai era o obișnuință, ci o constrângere. Nu mi-o explicam. Nimic nu e de explicat. Dar înduram. Și, mai ales, să nu-i mai văd nici pe Jacques Dupont, nici pe Pierre Ramboule, nici pe patron era ca un fel de fericire. Să plec, să mă eliberez. Și uite cum, în neînțelegerea absolută, există câteva lucruri de înțeles. Dacă nu putem nici să înțelegem universul, nici să definim marile lui legi, putem totuși să ne mișcăm într-un univers mic, în interiorul marelui infinit sau ne-finit ne-infinit.